

De naakte aap

Wordt de mens geheel door zijn omgeving gevormd of is zijn genetisch materiaal daarin doorslaggevend? Deze prikkelende vraag, waarvan de beantwoording consequenties heeft voor bijvoorbeeld het menselijk zelfrespect en verantwoordelijkheidsgevoel, staat aan het begin van de jaren zeventig plotseling in de maatschappelijke belangstelling.

Kees Los - destijds redacteur van VU-Magazine, thans van de Volkskrant - beschrijft in het juninummer van 1974 de aanzet tot een discussie die onder de titel 'het nature/nurture-debat' nog immer gaande is.

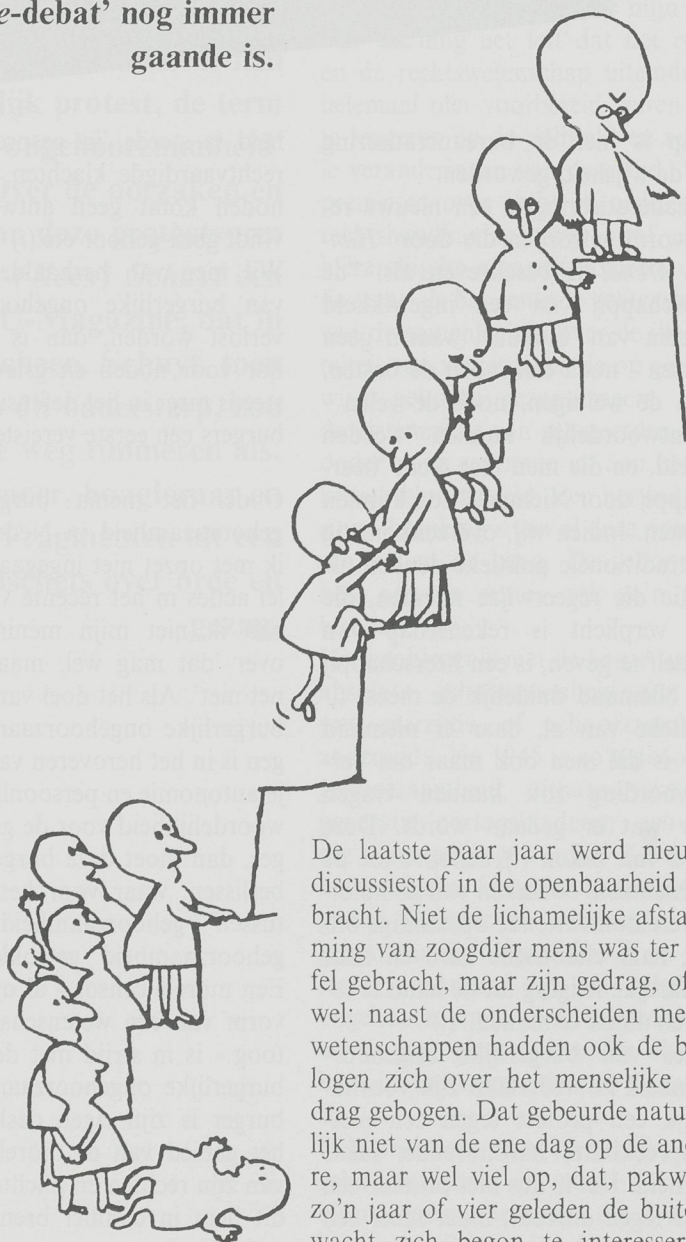
De mens is geen dier", zong eens een bekende dichter. "Helaas niet", hoorde men hier en daar een dierenliefhebber verzuchten. Anderen daarentegen reageerden met: "Gelukkig maar", want in tegenstelling tot het dier was de mens in staat zijn omstandigheden te veranderen. Maar was dat nu wel zo? De laatste paar jaar werd op verschillende terreinen gediscussieerd over de vraag of er niet veel meer vastlag dan we eigenlijk hadden gedacht; of er niet veel van wat thans is, was geërfd uit vroeger tijden en het veranderen daarvan dus weinig zinvol was. (.)

Haanstra maakte een film; in het Koninklijk Paleis te Amsterdam werd in het bijzijn van prinses Beatrix en prins Claus een 'ethologen-dag' gehouden. Was er verband tussen die belangstelling en de zorgen om de bedreigde natuur? Of met herlevende romantiek en daaraan verwante 'terug-naar-de-natuur'-gevoelens?

Hoe dan ook, de gedachtenwisseling over het gedrag van mens en dier werd al spoedig verlevendigd of vertroebeld door de onthulling dat een der 'vaders' van de ethologie (een specialisme in de biologie dat zich richt op het gedrag van dieren), prof. Konrad Lorenz in de Tweede Wereldoorlog hoogst bedenkelijke zaken had opgeschreven. Kort weergegeven kwam, wat hij toen te zeggen had erop neer, dat het instinct, dat bij dieren zo belangrijk moest worden geacht voor het voortbestaan en de voortplanting, minder goed werkte wanneer een dier was gedomesticeerd (zeg maar: huisdier was geworden). Het werd dan bijvoorbeeld minder kieskeurig in de keus van zijn partners met als gevolg algeheel verval. Deze verschijnselen bracht hij over op de mens, hetgeen hem voerde tot een pleidooi voor een bewust gevoerde, wetenschappelijk gefundeerde rassenpolitiek en tot een uitspraak als bijvoorbeeld: "Het rassenprincipe als basis voor onze staatsvorm heeft in deze richting reeds oneindig veel gedaan, de Noordse Beweging is van oudsher gevoelsmatig tegen de verhuisdierlijking van de mens gericht geweest."

Een dertigtal jaren later bracht Lorenz het huisdier opnieuw ter sprake, nu in vergelijking met de "overbeschaafde stadsmens", hetgeen de publicist R. Kousbroek in NRC/Handelsblad onder de kop 'Leve de mopskop' bleek op te vatten als een compliment. "Waar ik op wacht is dat de mens echt tam wordt. Verhuisdierlijkt."

Biologen gaven te kennen, wel waardering te hebben voor de waarne-ningen die Lorenz had verricht,

De laatste paar jaar werd nieuwe discussiestof in de openbaarheid gebracht. Niet de lichamelijke afstamming van zoogdier mens was ter tafel gebracht, maar zijn gedrag, oftewel: naast de onderscheiden menswetenschappen hadden ook de biologen zich over het menselijke gedrag gebogen. Dat gebeurde natuurlijk niet van de ene dag op de andere, maar wel viel op, dat, pakweg, zo'n jaar of vier geleden de buitenwacht zich begon te interesseren.